

ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У концепції Нової української школи зазначається, що «школа має стати місцем, безпечним для дитини, і йдеться не лише про фізичну безпеку, а й про атмосферу довіри і взаємоповаги, де немає насильства та дискримінації». Чому це так важливо? Тому що для людини як соціальної істоти, щоб мати повноцінне життя, потрібні інші люди. Тільки з ними вона може бути людиною. Позиція довіри і взаємоповаги – це основа мирного співіснування людей один з одним. Відтак, навчити дітей жити разом є на сьогодні одним із пріоритетних завдань школи. У зв'язку з цим центральною фігурою освітнього процесу має стати дитина, яка в сприятливому навчальному середовищі, створеному педагогом на конкретному уроці й поза ним, буде розвивати свої риси, серед яких і толерантність.

Толерантна людина розуміє, що люди різняться зовнішнім виглядом, мовою, традиціями, поведінкою і поважає їх право на індивідуальність. Зазвичай, толерантність пов'язували з терпимістю до інакшості. Але терпимість сприймалась як прояв поблажливої байдужості, що стало поштовхом для дослідників до зміни трактування феномену толерантності.

Так, Б. Вульфопід толерантністю вбачає «здатність людини (чи групи) співіснувати з іншими людьми (співтовариствами), яким властиві інший менталітет, інакший спосіб життя» [3, с. 12]. О. Ю. Клепцова зазначає, що «для толерантності характерним є прояв цікавості до іншого, прагнення зрозуміти його і позитивно взаємодіяти з ним» [6, с. 6]. Л. В. Байбородова, А. О. Корабльова розглядають толерантність як інтегративну якість особистості, що відбиває активну моральну позицію і готовність до конструктивної взаємодії з

людьми і групами, незалежно від їх національної, соціальної, релігійної приналежності, поглядів, світогляду, стилю мислення і типу поведінки (виключаючи асоціальні прояви свідомості і поведінки) [1, с. 83]. Із психологічної точки зору толерантність – це зниження в індивіда сенситивності до фактів взаємодії, що пов'язане з особливостями темпераменту, із захистом від фрустрації, із комплексом імперативних настанов щодо прояву великодушності до іншого [2].

Толерантність у соціально-філософському розумінні – це «визначена соціальна якість міжособистісних відносин, а також окремих індивідів, їхніх конгрегацій і груп, що характеризується настановою на доброзичливе сприйняття «іншого» [5, с. 17]. У І.Д. Беха – це образ «хорошого іншого». «Образ «хорошого іншого» тісно пов'язаний із розвитком емпатії, що проявляється в умінні поставити себе на місце іншого, в емоційній чуйності до переживань інших людей. Здатність співпереживати, небайдуже ставитись до емоційних проявів іншої людини виникає поступово. При цьому важливо сформувати в вихованців різноманітні форми адекватних поведінкових реакцій на дії партнерів у спілкуванні, бо саме неадекватність, невиразність цих реакцій найчастіше стає причиною конфліктів між людьми» [3, с. 427].

У дослідженнях низки вчених (І. Д. Бех, В. З. Вульф, В. М. Павленко) толерантність розглядається як характеристика індивідуальної свідомості, так і як особистісна якість, що у більшій або меншій мірі формується цілеспрямованою педагогічною взаємодією. Про рівень розвитку толерантності як інтегративної особистісної якості можна судити за характеристиками її складових: *когнітивної* (знання про толерантність і толерантну поведінку, її переваги, уявлення про прийоми, способи, стратегії толерантної взаємодії, усвідомлене бажання відповідати представленим зразкам (вмотивованість), *емоційної* (емпатійність), *поведінкової* (втілення відповідних знань і уявлень в конкретних життєвих ситуаціях).

Робота з формування толерантності в молодших школярів буде ефективною, якщо освітнє середовище, в якому росте і розвивається дитина, наповнити духом відкритості, доброзичливості, неупередженості. Для цього необхідно показувати дітям зразки безконфліктної взаємодії, взаємоповаги, співробітництва, створювати позитивну психологічну атмосферу в класі, школі, спрямовувати дітей на доброзичливе ставлення і визнання різноманіття життєвих явищ, особливостей людей тощо. Педагог має доносити до свідомості дітей, що взаєностосунки людей – велика цінність, і тому важливо підтримувати їх, щоб вони не зіпсувалися. Ми всі різні, але ми всі рівні; ми всі різні, але ми – одне ціле; інакшість – це не образа чи недолік, це – збагачення, урізноманітнення світу в цілому і кожної людини, зокрема.

Формування толерантності у молодших школярів – складний процес, що вимагає спеціальних психологічних і педагогічних знань. У зв'язку з цим подальшого вивчення потребують деякі аспекти зазначеного питання: психолого-педагогічні умови формування толерантності в дітей молодшого шкільного віку, методи формування толерантності у молодших школярів, формування толерантного освітнього середовища в школі.

Література

1. Байбородова Л.В., Кораблева А. А. Воспитание толерантности у школьников в процес се совместной деятельности/ Л. В. Байбородова, А. А. Кораблева. – Ярославский педагогический вестник. – 2013. – № 17 (1). – С. 82 – 93.
2. Бех І. Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І. Д. Бех // Початкова школа. – 2001. – № 12.
3. Бех І. Д. Виховання особистості: підручник / І. Д. Бех.– К. : Либідь, 2008. – 848с.
4. Вульф В. З. Воспитание толерантности: суть и средства/ В. З. Вульф//Внешкольник. – 2002. – № 6. – С. 12 – 16.

5. Павленко В. М. Психологія толерантності особистості (на матеріалі дослідження студентів): монографія / В. М. Павленко, М. М. Мельничук; авт. післямови проф. В. Ф. Моргун. – Полтава: ФОП Мирон І. А., 2014. – 244 с.
6. Степанов П. В. Феномен толерантности: о понятии «толерантность» / П. В. Степанов // Классный руководитель. – 2004. – № 3. – С. 5 – 14.